

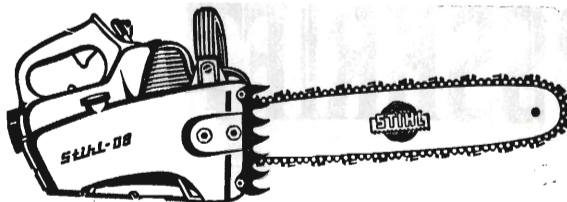
HEDESELSKABETS TIDSSKRIFT

Nr. 15
10. decbr. 1965

Hedeselskabets
100-års dag
Conservationbe-
stræbelser og de-
res formål
herhjemme
Fortegnelse over
jordbrugskalk-
værker i
Danmark 1965
Grindstedegnen
af i dag
Litteratur

86. årg.
Oplag: 18.600

HER ER DEN IGEN ...

08

Leveres overalt på det danske marked

Med STIHL-08 opfyldes et længe næret ønske fra skovbrug og industri om en „rigtig“ letvægtsmotorsav med stor motorstyrke. Denne perfekte nykonstruktion er velegnet til mindre skovning, afkortning, afkvasning m. v. og er endvidere en glimrende hjælpemaskine til de større maskiner som f. eks. model 07 og CONTRA.

Eneimportør:

A/s F. L. BIE . Valdemarsgade 14 . Kbh. V . CE. 6518

Datterselskab **F. L. Bie** Jydsk Handelsaktieselskab Fredensgade 41, Århus C . Telf. (061) 24888
Forhandlere over hele landet

Motor: Luftkølet STIHL to-taktsmotor

Motorydelse: 4 HK.

Kompression: 9,5:1

Vægt: 7,8 kg

Pris: 30 cm . kr. **1275**

Pris: 40 cm . kr. **1300**

Vestjyllands Mergelforsyning

Andelselskab

*Udnyttelse af lokale lejer
og tilrettelægning af
mergelleverancer*

Moderne grab-materiel til rådighed

Levering af højprocentlig mergel fra egne lejer
Jordbrugskalk og pulveriseret kalk i fine kvaliteter
fra Hillerslev og Mjels kalkværker

Alle oplysninger og tilbud hos:

Trier Høj, formand. Vostrup, tlf. Lønborg (0721) 43

Karl Bloch-Nielsen, kasserer, tlf. Billum (0521) 66

Chr. Siersbæk, næstformand, tlf. Skjern (0721) 396

Husmandsbrandkassen for Danmark

Husmændenes ulykkes- og ansvarsforsikring

Nørre Voldgade 16

København K

Viborg
Andels-
Svine-
slagteri

Vore udsalg
bringes i
erindring
Telefon (0761)
137 og 779

Trifolium Frø

KØBENHAVN

RANDERS

TRONHOLM

vægfliser

SPHAGNUM

(tørvestrøelse)

LYPI

græs- og

lucerne

grønmelspiller

NOVOPAN

spånplader

SPAANDEX

spånplader

BODEX

krydsfiner

RYPI

træbeton

Produktion: PINDSTRUP MOSEBRUG ^{A/s}
NOVOPAN TRÆINDUSTRI ^{A/s}
TRONHOLM FLISEFABRIK ^{A/s}

Salg: **PINDSTRUP MOSEBRUG**
Savværk og Emballagefabrik

v/ Johs. F. la Cour, Pindstrup

Telefon: (063-95911) 13 (9 linier)

Telex: 4272

Ellidshøj Kridt- og Kalkværk

ved C. M. Christiansen Århus.

Telefon: Ellidshøj 4 og Aarhus 2 73 12

Fabrikation af
jordbrugskalk og
foderkridtmel

HANDELSBANKEN

- altid med i billedet

Petersværk Betonvare-Industri

Nørresundby Telf. 2 10 55 (kalden 0 81)

Alt i betonvarer efter D. S. 400

Renseanlægget • Ringtanken (Dansk patent nr. 59820)

Dansk Plantage- forsikringsforening

Det gensidige
forsikringselskab

tegner forsikring for *gen-
plantningsværdien* for nå-
letræsplantager overalt i
Danmark. — Indskud een
gang for alle 1 kr. pr. ha.

Årlig præmie og maxi-
mummerstatning:

50 øre pr. ha 700 kr.

75 » » » 1050 kr.

1 kr. » » 1400 kr.

Vedtægter og indmeldel-
sesblanketter ved henvæn-
delse til

FORENINGENS KONTOR
I VIBORG

Telefon 1340

Forsikrings- aktieselskabet National

tegner forsikring for *træ-
masseværdien* i nåletræs-
plantager overalt i Dan-
mark — den nødvendige
supplerende forsikring for
træmassens stadig vokse-
nde værdier.

Alle oplysninger fås hos
Nationals hovedagenturer,
samtlige inspektorater el-
ler ved direkte henvæn-
delse til

HOVEDKONTORET

Forsikringshuset,

Holmens Kanal 22,

KØBENHAVN K.

Telefon C. 7565

Elementbroer Jernbetonspunsplanker

Specielle emner efter opgave

Alt i betonvarer efter D. S. 400

Ringkøbing Cementvarefabrik Tlf. 601 602

N. Skytte

Videbæk Cementvarefabrik Tlf. 214

LOMBORGS PLANTESKOLE
GRANHØJ v. AALBORG
TLF. 2 01 01 TLF. 3 40 40

Stort, farveillustreret

katalog

sendes gratis

på forlangende

FRØCONTORET
KOLDING

Telf. 4344

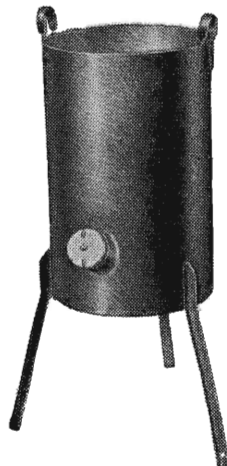
FRØAVL

FRØHANDEL

BILLIGST til
udtørring af nybygninger
ved vinterbyggeri er

HEDESELSKABETS TRÆKUL

— giver højeste varme-
udvikling.

— kulsyreudviklingen
sikrer hurtigste puds-
afhærdning.

— ovnen er nem at passe
og let transportabel.

HEDESELSKABETS

TRÆKUL og OVN

kan bestilles hos
Deres leverandør i
bygningsmaterialer
eller direkte
hos

HEDESELSKABET
FORHANDLERE OVERALT I LANDET

Hedeselskabets Tidsskrift

Nr. 15

10. decbr. 1965

86. årg.

udgår 16 gange årligt og sendes til selskabets medlemmer. Annoncer til Hedeselskabets hovedkontor, Viborg, telf. 1340. Annoncepris 70 øre pr. mm. Medlemsbidraget er enten årlig mindst 10 kr. eller en gang for alle mindst 200 kr. Redaktør: *H a r. S k o d s h ø j*. Redaktionsudvalg: Afdelingschef, skovrider *B. Steenstrup* (formand), afdelingschef *N. Venov* og distriktsbest. *J. Alsted*. *Carlo Mortensens Bogtrykkeri, Viborg*.

Indhold: Hedeselskabets 100-års dag. — Conservationbestræbelser og deres formål herhjemme. — Fortegnelse over jordbrugskalkværker i Danmark 1965. Grindstedegnen af i dag. — Litteratur.

Forsiden: Under eftersøgningen af gamle billeder til brug i dr. phil. *Fridlev Skrubbeltrangs* jubilæumsbog i forbindelse med Hedeselskabets kommende hundredårs jubilæum dukkede dette billede af et gammelt »strømhjul« op. Af-døde lærer *K. Hansen* i Feldborg har omkring 1905—1910 fotograferet billedet, der menes at være fra Trevad. Strømhjulet stod skråt i vandløbet, strømmen drev det rundt og i de påhægtede kasser hentedes noget vand op, der videre-transporteredes til en opsamlingsrende, hvorfra det blev anvendt fortrinsvis til engvanding. I visse områder af Vestjylland fandtes strømhjul ved næsten alle vandløb.

H. S.

Hedeselskabets 100-års dag

Det danske Hedeselskab markerer 100-års dagen for selskabets stiftelse ved forskellige arrangementer i tilknytning til festdagen den 29. marts 1966.

På denne dag har *Hans Majestæt Kong Frederik d. IX.* — Hedeselskabets protektor — givet tilsagn om at komme til stede.

Det forventes, at kongen kommer til Viborg med særtog kl. 12.15. I programmet indgår, at kongen deltager i en frokost, der finder sted i Viborg Borger- og Haandværkerforening, og derefter overværer premieren på den af *Hagen Hasselbalch* optagne film om »Landet, der blev vundet«, titlen er endnu ikke fastlagt.

Dagen indledes med en tidlig andagt i Domkirken og derefter reception, der af hensyn til de mange tilrejsende gæster, der ventes, er

henlagt til Preislers hotel. Erfaringen fra 75-års jubilæet i 1941 lærte, at Hedeselskabets egne lokaler ikke muliggør at modtage et større antal gæster på passende måde.

I forbindelse med filmpremieren i teatret vil der blive holdt nogle få taler, og det forventes, at forskellige udenlandske gæster og enkelte andre vil overbringe hilsener.

Dagen vil slutte med middag i Viborg Borger- og Haandværkerforening for indbudte gæster med damer, bestyrelse, repræsentantskab og en repræsentation for funktionærerne. Det skal i denne forbindelse tilføjes, at alle byens hotelværelser allerede er reserveret for de to tilstødende nætter.

I anledning af jubilæet har dr. phil. *Fridlev Skrubbeltrang*, der er lektor i landbohistorie ved Københavns Universitet, udarbejdet første bind af et større illustreret værk, der fortæller om udviklingen. Det er for tiden under trykning i Silkeborg Bogtrykkeri. Desuden udsendes en ny, omarbejdet, illustreret og udvidet udgave af *Har. Skodshøj's* biografi af E. M. Dalgas, der første gang udsendtes hos Hasselbalch i 1943 og da blev udsolgt. Denne bog trykkes hos Carlo Mortensen, Viborg.

De øvrige jubilæumsplaner omfatter *en meget betydelig udstilling* i forbindelse med ungskuet i juli måned i Herning. En af de store haller er helt overladt Hedeselskabet, der desuden får stillet et meget stort udendørs-areal til rådighed. Udstillingen tilrettelægges af konsulent *Th. Hove*.

Repræsentantskabet indkaldes til at deltage i festlighederne omkring den 29. marts i Viborg, men det egentlige årsmøde er som sædvanligt henlagt til midt i juni måned og afholdes i 1966 i Silkeborg, hvor Hedeselskabets egentlige stiftelse fandt sted ved et forberedende møde allerede den 20. december 1865.

I slutningen af februar hædrer postvæsenet hedesagen med at udsende *et særfrimærke*. Det bliver et grønt 25-øres mærke med motiv tegnet af *Mads Stage*.

Conservationbestræbelser

og deres formål herhjemme

Ved Hedeselskabets funktionærkursus i efteråret holdt professor *H. M. Thamdrup*, Århus, det her gen-
givne foredrag.

Der er i foredraget oplæg til nye retningslinier og
tanker om den fremtidige udvikling, som vil blive di-
skuteret med interesse.

I et budskab til kongressen definerede præsident Kennedy i 1962 *Conservation* som *den forstandige udnyttelse af vore naturlige omgivelser*. — Conservation er — fortsatte præsidenten — ret beset — det højeste udtryk for national, økonomisk sans: forebyggelsen af ødslen og forringelse jævnsides med bevarelse, forbedring og fornyelse af de værdier og den nytte, alle vore ressourcer indebærer!

Betragter vi i korthed *conservation* som bestræbelser på en fornuftig administration og udnyttelse af de naturgivne værdier — »a wise administration«, siger amerikanerne — vil det ses, at udtrykket *conservation* har en helt anden og langt mere omfattende betydning end man kan tillægge ordet naturfredning.

Begrebet *conservation* bringer f. eks. Hedeselskabets og naturfredningsinteressernes virke ind under en fælles synsvinkel som *led* i de *samlede* bestræbelser på at bevare, forbedre og forny de naturgivne værdier, vi råder over. De to instansers virke bliver to sider af samme sag: Hedeselskabets fortrinsvis *soil-conservation* og naturinteressernes *nature-conservation*. Ved denne betragtning udslettes ikke de forskelle, der kan være mellem de to virksomheders formål, men det præciseres, at de begge må indgå som momenter i en fælles sag, indbyrdes koordineret og reguleret udfra almene samfundshensyn.

Jeg skal ikke her forsøge at komme ind på alle de felter, *conservation*-begrebet iøvrigt omfatter, men hovedsagelig berøre sider, der angår *soil-* og *nature-conservation* og nogle af de hermed forbundne problemer.

I den forsamling, jeg står overfor, vil det være overflødigt at opregne den betydning, *soil-conservation* kan have for samfundet. Det er jo bl. a. emner inden for jorddyrkning, grundforbedring, landvin-
ding, skov- og læplantning, der her kommer ind i billedet, altsammen stof, som angår bevarelse, forbedring og fornyelse af jordbundens produktionssevne, og hører under Hedeselskabets virke.

Lidt nøjere kan der måske være grund til at beskæftige sig med de værdier, som knytter sig til emnet *nature-conservation*, der endnu ikke har fået den placering herhjemme, som udviklingen og de foreliggende perspektiver kan berettige til.

Nature-conservation drejer sig meget kort sagt om bevarelse af land- og vandområder i naturtilstand eller i det mindste i så lidt intensivt udnyttet tilstand, at de kan tjene som levested for »vilde« planter og dyr og i denne forbindelse også være til glæde for mennesker. Vi kan tale om »naturområder« eller »grønne områder«, og alle grader af uberørthed vil kunne indgå heri.

Naturområdernes værdi kan søges vurderet på adskillige måder. De mere hårdkogte vil nok se kontanter, og det er da også klart, at naturen og dens produkter direkte og indirekte har *en handelsmæssig værdi*. Træer, rørskeer, græsning, jagt, fiskeri etc. vil fra en lang række naturområder kunne indbringe gode, direkte indkomster; det har vi også herhjemme gode eksempler på. — Hertil kommer de indirekte indtægter, hele den omsætning, der knytter sig til befolkningens udnyttelse af naturområderne. Vi er dårligt rustet med oplysninger herhjemmefra. I U. S. A. har man opgjort, at den omsætning jagt og fiskeri giver anledning til, årligt andrager et beløb på knap 30 milliarder kroner. Omsat til vort folketal ville dette svare til 60—70 millioner kroner årlig her i landet. Vi ved, at vort årlige vildtudbyttes salgsværdi ligger på 20—30 millioner. Tages også jagtlejer, udgifter til udrustning, transport og ophold under ture med i betragtning, er 60—70 millioner snarere alt for lavt end for højt sat. — Jagt og fiskeri er nok det mindste af det. Tages yderligere camping, friluftssport, rekreative ture o. s. v. med i betragtning, er det klart, at naturen alt i alt betinger en omsætning af dimensioner, som let kommer op på milliardbeløb også herhjemme. Der er med andre ord også »penge« i natur!

Med de sidste betragtninger er vi allerede ovre i det, man med et efterhånden fladtrådt udtryk har kaldt naturområdernes *rekreative værdi*, ikke målt i penge, men som en uvurderlig faktor med henblik på opretholdelse af befolkningens mentale og fysiske sundhed. Dette moment er også erkendt herhjemme, men i forhold til mere fremskredne stater f. eks. U. S. A. er vi endnu langt bagefter med hensyn til organisering og sikring af de nødvendige forudsætninger for befolkningens rekreative friluftsliv.

Til det rekreative moment kan føjes det *sociale*. — Det er ikke ligegyldigt under hvilke kår en befolkning vokser op og skal leve. I et moderne samfund må bl. a. »grønne områder« og let adgang til frie naturarealer indgå som en væsentlig sag. Der er en voksende for-

ståelse herfor, men endnu bygges bl. a. sovebyer af den type, som fremtiden uden tvivl vil karakterisere som slum.

Den *videnskabelige værdi* af arealer, der henligger i naturtilstand er mangfoldig. — Studiet af selve livsprocesserne, udviklingen af jordbunden, afhængigheden mellem planter, dyr og deres omgivelser og de komplicerede processer ved overføring af energi fra trin til trin i naturens husholdning er af så væsentlig, principiel betydning for mennesket og forståelsen af dets egne vilkår, at der næppe behøves større argumentation for, at sådanne studier sikres egnede naturområder som basis.

Glemmes må heller ikke *naturens æstetiske værdi*, der vel nok i et land som Danmark erkendes som noget væsentligt. Den danner ikke blot baggrund for vore maleres, digteres og komponisters kunstneriske udfoldelse, men frembyder også for almindelige mennesker en baggrund for værdifulde æstetiske oplevelser og inspirationer.

Ved at skildre nogle af de værdier, der knytter sig til det, vi kalder natur, har jeg ikke kunnet undgå at berøre nogle af de *behov*, som melder sig i forhold til de pågældende værdier.

Skal man belyse nødvendigheden af conservationstankens realisation, må man også analysere vort behov for naturen og baggrunden for, at vi nu må beskæftige os så stærkt dermed.

Lad os se lidt på baggrunden først og betragte nogle befolkningsmæssige momenter i denne forbindelse.

Manglende information herhjemmefra gør det nødvendigt at hente visse oplysninger udefra, f. eks. fra U. S. A., hvor omfattende og indgående analyser beskæftiger sig med perspektiver angående befolkningen og naturen. Med en vis tidsmæssig forskydning, der ikke forrykker det principielle, må vi også for Danmark indstille os på visse prognoser, som er tankevækkende.

U. S. A. regner i perioden *fra år 1960 til år 2000* med følgende forskydninger:

Befolkningstallet:	ca. fordoblet (180—360 mill.).
Indtægt pro persona:	ca. fordoblet.
Nationalprodukt:	ca. firedoblet.
Arbejdstid pr. uge:	fra 40 timer til 32 (30) timer.
Betalt ferietid:	fordoblet (2 til 4 uger).
Transportstrækning tilbagelagt udenfor hjemby pr. år pro persona:	næsten tredoblet (fra 8.000 til 20.000 km pr. år).

Det er ganske klart, at et sådant perspektiv — hvis indledende forløb vi tydeligt kan erkende også herhjemme — vil stille de allerstørste krav til forudseenhed og resolut handling, såfremt det skal lykkes at bringe den kommende udvikling ind i baner, der blot er nogenlunde i balance og harmoni.

Dette gælder ikke mindst med henblik på balancen mellem befolkningen og naturressourcerne udfra den synsvinkel, vi her benytter.

Kyndige vurderer de anførte forøgelse i befolkningstal, velstand, fritid, ferier, motoriseret bevægelighed o. s. v. således, at *behovet for adgang til naturværdier* af den ene eller anden art ikke vil nøjes med en fordobling ved år 2000, men allermindst en *tredobling* og måske helt op til en *tidobling* i forhold til nu.

Jeg skal ikke komme nærmere ind på detaljer i de analyser, der foreligger med hensyn til de former for friluftsbeskæftigelser, der har naturværdier som udgangspunkt, men blot slå fast, at skal disse behov blot nogenlunde dækkes, kan der ikke hurtigt nok ske en koordinering af alle kræfter, som er med til at præge vort land og dets natur, med henblik på en rationel og effektiv løsning af de problemer, vi er stillet overfor på dette felt. Conservations synspunktet kan her være en vigtig ledetråd.

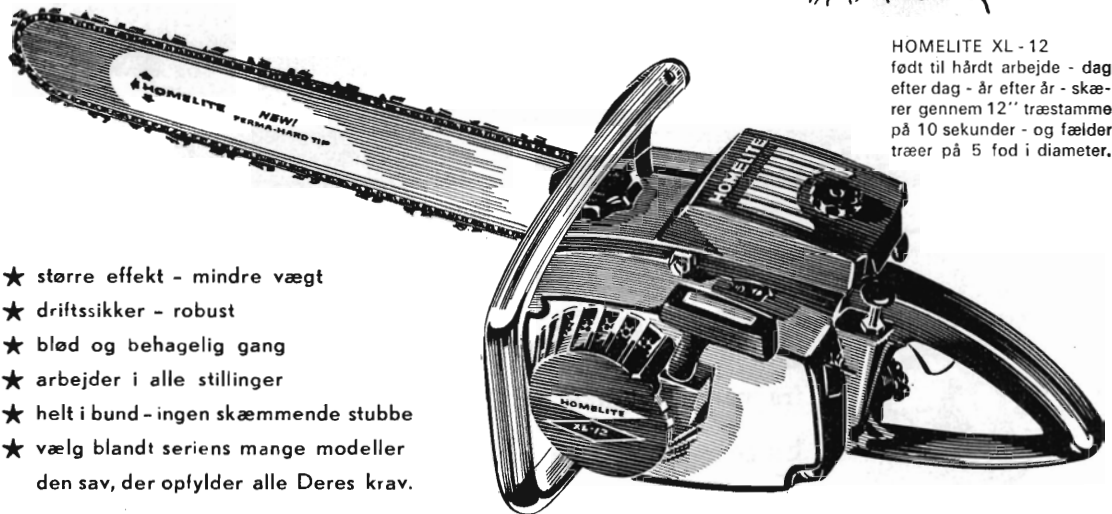
En sådan målbevidst samling om de skitserede conservationsopgaver er så meget mere påkrævet som den stærkt stigende kurve for de anførte befolkningsforhold med visse undtagelser *modsvares* af en kurve, der gennem lange tider har været nedadgående. Denne kurve afspejler det stærke svind, der — ikke mindst gennem de sidste 50—100 år — har været i visse landskabselementer, som i kraft af deres natur har været med til at give landet den afveksling og rigdom på facetter, som er en forudsætning for trivsel af det plante- og dyreliv, der naturligt hører hjemme på vore breddegrader og som fremover må være en uundværlig del i det conservationprogram, der skal kunne sikre kommende generationers behov for adgang til afvekslende og righoldige naturværdier i et blot rimeligt omfang.

Jeg omtaler ikke denne svindkurve for at rette nogen fanatisk bebrejdelse mod de kræfter, hvis opgave det har været — med loven i ryggen — at gøre deres bedste for at vinde indad, hvad der i forrige århundrede tabtes udad.

Arbejdet er imidlertid i flere henseender gjort så grundigt, at antallet af større og mindre naturområder, der er tilbage som repræsentation for visse landskabselementer, nu er så begrænset, at det udfra de conservationssynspunkter, jeg gør mig til talsmand for, må mane til nøje overvejelse og intensivt samarbejde for hvert skridt, der her-

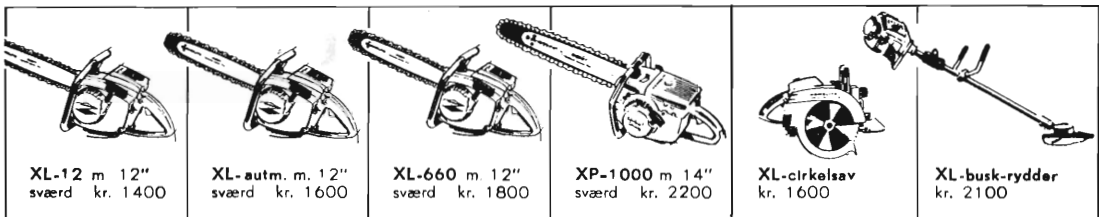
HOMELITE

-den amerikanske
kædesav
specielt egnet til
hårdt, dansk træ

HOMELITE XL-12
født til hårdt arbejde - dag
efter dag - år efter år - skæ-
rer gennem 12" træstamme
på 10 sekunder - og fælder
træer på 5 fod i diameter.

- ★ større effekt - mindre vægt
- ★ driftssikker - robust
- ★ blød og behagelig gang
- ★ arbejder i alle stillinger
- ★ helt i bund - ingen skæmmende stubbe
- ★ vælg blandt seriens mange modeller
den sav, der opfylder alle Deres krav.

IMPORTØR: **AARHUS MOTOR COMPAGNI A/S . AARHUS C . TELF (061) 338 33**

FORH. I JYLLAND:

AALBORG: Kr. Aarup, Niels Ebbesensgade 10, telf. (08) 13 75 24 - **FRØSTRUP:** Chr. P. Larsen, telf. (079-1) 97 - **AARHUS:** Due Andersen, Engdalsvej 97, Brabrand, telf. (061) 608 27 - **VEJLE:** Hans Dalsgaard, Tennesgade 3, telf. (058-1) 66 25 - **GIVE:** Holger Knudsen, Gyvelvej, telf. (058-1) 404 - **ESBJERG:** Henrik Nielsen, Skolegade 56, telf. (051) 2 05 66 - **SØNDERBORG:** Axel Thomsen, Rådhusstore væt 11, telf. (044) 2 22 71 - **AABENRAA:** Andreas Pedersen, Store Torv 2, telf. (046) 2 32 21 - **ULLERSLEV:** Alf Due Nielsen, telf. (09-35) 322 - **SVENDBORG:** Aa. Jacobsen, Tolbodgade 6, telf. (09) 21 47 55

- PÅ FYN:

- PÅ SAMSØ: J. Østergaard, Pillemark, telf. (060-1) 654

- PÅ SJÆLLAND:

HELSINGE: John Rasmussen, Østergade 2-4, telf. (03-295) 171 - **LILLE VÆRLØSE:** S. A. V. Skovgaardshallé 14, telf. (01) 48 09 37 - **VORDINGBORG:** Laurids Lund, Algade 17, telf. (03-775) 741

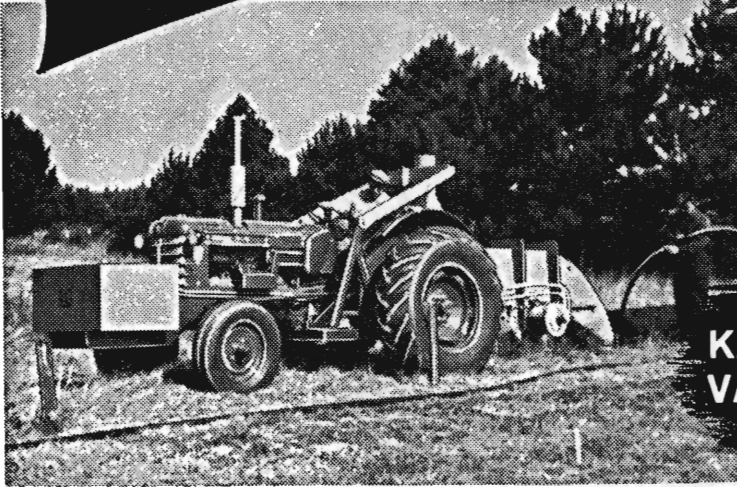
Rådahl

GRAVEMASKINER

Kendt for enorm kapacitet.

En virkelig sensationsmaskine, som graver helt op til 3.000 m pr dag — alt efter dybde og jordforhold. Hydraulisk dybdekontrol som til dræningsarbejde garanterer det rigtige fald i årørene. Til kabel- og vandledningsarbejde kan monteres løde-romle. En maskine med minimale drit somkostninger.

Ønsker De at se maskinen i arbejde, hører vi gerne fra Dem. Vi sender Dem gerne brochure og øvrige oplysninger.

**DRÆNING
KABELGRAVNING
VANDLEDNINGER
etc.**

FRENDERUP MASKINFABRIK

FRENDERUP PR. GREVINGE - TELF. HERRESTRUP (03-458) *77

JORDBRUGSKALK

fra vore værker i

Faxe - Holtug - Hadsund - Svendstrup J.

Aktieselskabet

FAXE KALKBRUD

Jordbrugskalkafdelingen

Frederiksholms Kanal 16 København K Telefon Minerva 7500

SILKEBORG BANK

AKTIEKAPITAL 2.250.000 RESERVER 7.736.000

21 inden- og udenbys afdelinger

AALBORG
AKVAVIT.

efter gøres i form af indgreb over for vort lands tilbageværende, mere betydningsfulde naturværdier.

Bortset fra kort og tal, der viser f. eks. hedernes omformning til ager og skov, er det ret vanskeligt at danne sig et billede af den landskabsændring, som takket være menneskets indgreb har fundet sted i de sidste 100—150 år med de deraf følgende ændrede vilkår for plante- og dyrelivet.

Gennem støtte fra Statens almindelige Videnskabsfond har jeg selv prøvet at organisere en analyse af andefuglelokaliteter i forskellige egne af landet. Jeg skal ikke gå i detaljer, men blot nævne, at der ved sammenlignende analyser af originalopmålinger på kort fra slutningen af forrige århundrede og på de nyeste luftfotografier i visse egne har vist sig særdeles markante ændringer i andefuglelokaliteternes disfavør. Landinspektør Gert Alsted — der bl. a. bearbejdede Vesthimmerland — kunne således vise, at andefuglelokaliteternes areal fra ca. 1880 til ca. 1960 her var gået tilbage fra ca. 1000 ha til 67 ha. Hr. Alsted har selv analyseret Ribe og Ringkøbing amter og har fra ca. 1800 til 1960 fundet en reduktion i de tilsvarende lokalitetstypers areal på ca. 75 pct. Bearbejdelsen af områder på Djursland og i Midtsjælland er endnu ikke afsluttet, men viser tilsvarende tendenser. *Disse eksempler, som næppe kan komme nogen helt overraskende, understreger imidlertid det synspunkt, at visse naturområders antal og omfang nu er så stærkt reduceret, at vi må omgås de tilbageværende med al mulig omtanke og vurdere deres beståen eller ikke beståen ud fra almene samfundshensyn og under nøje afvejning af alle de momenter, der indgår i en generel conservation-betragtning.*

Som det vil forstås må realisationen af conservationideen — at bevare, forbedre og forny vore naturlige ressourcer under en hensigtsmæssig og om muligt mangesidig udnyttelse — være nøje forbundet med grundig, landsomfattende planlægning og effektiv koordination af alle implicerede kræfter.

Trods etablering af fredningsplansudvalg m. v. må vi imidlertid endnu på dette fundamentale felt konstatere betydelige mangler herhjemme i dag.

Dette hænger vel bl. a. sammen med, at visse af de love, der spiller en rolle i disse forbindelser, ikke er udformet ud fra så vidtgående planlægnings- og koordineringssynspunkter, som udviklingen nødvendiggør.

Ret karakteristisk er i denne henseende landvindingsloven af 1953, hvis formål ifølge lovens egen tekst er at fremme korn- og foderstofproduktionen og tjene til imødegåelse af arbejdsløshed. Ifølge

denne lov er det en gruppe interesserede lodsejere, der normalt er de egentlige initiativtagere med hensyn til rejsning af landvindingssager. Drejer det sig ikke om søterritoriet *pålægges* loven ikke høring hos andre instanser, men i praksis forelægger landvindingssudvalget som regel de udarbejdede projekter for naturfredningsrådet og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse.

Det ligger i landvindingssudvalgets hånd, om det på dette som regel fremskredne stadium vil tage hensyn til eventuelle protester fra de nævnte instanser. Tages protesterne ikke til følge, må der rejses fredningssag for at søge eventuelle naturinteresser af *almen betydning for samfundet* endeligt afvejet i forhold til de af landvindingssudvalget støttede, *lokale landvindingssønsker*.

I princippet forudsætter landvindingssloven ingen landsomfattende planlægning som basis for en bedømmelse af, hvilke områder man — ikke ud fra lokale ønsker — men ud fra et generelt samfundssyn kan anse det for hensigtsmæssigt at landvinde. Landvindingssloven forudsætter heller ikke i sig selv, at eventuelle planer af denne art skulle koordineres med andre landsomfattende planer, der varetager *andre* — og måske lige så vigtige samfundsinteresser.

Det må vist siges, at det pågældende lovmaskineri, der er blevet til under andre perspektiver end dem, samfundet nu stilles overfor, ikke arbejder hensigtsmæssigt i dag, og selv om de allerfleste landvindingssager passerer maskineriet uden påtale fra anden side, giver de sager, hvor forskellige interesser stilles op over for hinanden, anledning til konfliktsituationer, som f. eks. ville kunne undgås, om man herhjemme gjorde det samme som man for nylig har gjort i relation til lignende forhold i U. S. A., nemlig at udstede en *koordinationslov*, som pålægger alle de implicerede instanser at behandle det foreliggende spørgsmål om landvinding o. lign. *internt, inden* der bliver *sager* ud af dem, eventuelt ved at etablere visse retningslinier, der kan gøre det klart, hvilke sager man uden kommentarer fra anden side kan lade passere som landvindingssager og hvilke, der skulle have prioritet med hensyn til bevarelse af naturtilstanden. — Mellemliggende sager måtte så afvejes, drøftes og nøje undersøges fra alle sider, inden afgørelser blev truffet.

Må jeg i parentes indskyde: jeg har selv flere gange slået til lyd for en sådan fremgangsmåde herhjemme, og det står da sikkert også klart for alle *her*, at drejer det sig blot om, at samfundet skal øge sin kornproduktion eller beskæftige arbejdsløse, da kan dette let ske *uden at gå til angreb på områder, som må anses for værdifulde i deres nuværende naturlige tilstand*. Der ligger i titusindvis ha af jord, som alene ved afvanding og grundforbedring kunne skabe den samme

produktionsforøgelse og beskæftigelse som det måtte anses for ønskeligt af samfundshensyn. Den nuværende landvindingslov synes i dag mere at støtte *ønsker* om landvinding end *behov* for landvinding, mere lokalinteresser end samfundsinteresser.

I conservationideen ligger — som jeg tidligere har fremhævet — også ideen om så mangesidet en anvendelse af givne områder som muligt. Multiple use som amerikanerne udtrykker det.

Især en række rekreative og æstetiske naturbevarelsessager vil i mange retninger kunne forenes med erhvervsmæssige udnyttelse. I visse tilfælde vil fredninger til disse formål måske ligefrem kunne skabe *nye* erhvervsmuligheder. — Vi mangler imidlertid en »Nature Conservancy« organisation herhjemme, som — i lighed med tilsvarende organisationer i Sverige, England og U. S. A. — havde til hovedopgave at fremme og koordinere bestræbelser af denne art. En sådan organisation vil formentlig kræve lovfæstelse og må være et vigtigt moment i en ny naturfredningslov.

Nu ved vi alle, at det ikke er let at lave nye love, allermindst måske på de områder, jeg her er inde på. — Loves anvendelse i praksis støttes imidlertid ofte af cirkulærer og bekendtgørelser, og ad disse administrative baner er det i mange tilfælde muligt at lempe lovene efter udviklingens krav. — Jeg har ladet mig fortælle, at der f. eks. i tilknytning til vandløbsloven — der mig bekendt heller ikke pålægger nogen at høre f. eks. de hjemlige fredningsmyndigheder, inden afgørelse træffes — nu skulle komme et cirkulære, der banede vej for en sådan kontakt. Tilsvarende udveje måtte formentlig også kunne benyttes i andre forbindelser, indtil bedre muligheder frembyder sig.

Jeg er ikke blind for, at der inden for rækken af Hedeselskabets medarbejdere er flere, som betragter alt, hvad der har med naturfredning at gøre, med den største mistænksomhed. — Det kan måske også siges, at mistænksomheden i visse tilfælde er gensidig. Men, under alle omstændigheder må en sådan mistænksomhed betragtes som et ufrugtbart moment.

Hvis Hedeselskabet og de, der har direkte med naturbevarelse at gøre, betragter hinanden som *modstandere*, lader mistænksomheden sig måske til en vis grad forklare og undskylde.

Hvis de to nævnte parter derimod begge betragter sig som integrerende led i det conservationarbejde, jeg slår til lyd for at samle kræfterne om også her i landet, tror jeg, at et sådant samarbejde på nærmere hold med indbyrdes drøftelser af de fælles problemer måtte føre til en langt mere effektiv og for landet som helhed mere frugtbar udnyttelse af kræfterne end det i øjeblikket er tilfældet.

Jeg ved udmærket, at Hedeselskabet ifølge sit hidtidige *princip* først og fremmest betragter sig som lodsejernes tjener, der ikke selv rejser sager, men først går i gang på impulser udefra. — Det er derfor klart, at vil Hedeselskabet gå ind i et landsomfattende conservationarbejde med henblik på de opgaver, det har naturlige forudsætninger for at løse, må det også gå ind under en planlægning, der har landsomfattende karakter. Dette vil betyde, at Hedeselskabet — i princippet — i højere grad må tage den almene samfundsplanlægning og i mindre grad lokale lodsejerinteresser som udgangspunkt for sit virke. — Om tiden så er moden til at gøre dette spring, er jeg ikke kompetent til at dømme om. Uden helhjertet at acceptere et landsomfattende planlægningsperspektiv vil Hedeselskabet imidlertid løbe en alvorlig risiko for at stille sig uden for arbejdet med de conservationopgaver, det ellers har naturlige forudsætninger for at deltage i.

På baggrund af den udvikling og de perspektiver, jeg har søgt at ridse op her, må der i de kommende år ske en ikke ringe omvurdering af, hvad samfundet — og det bliver jo overvejende et samfund af byboere — har behov for.

Personlig er det min opfattelse, at Hedeselskabet — som visse tilløb viser — måtte være levende interesseret i at placere sig i et conservationprogram af den art, jeg groft har skitseret i dag. — Vi befinder os imidlertid alle i en brydningstid i denne forbindelse. Jeg har derfor ikke villet konkretisere detaljer i landsomfattende conservationplaner, men vil gerne slutte med et forslag, jeg har drøftet med interesserede medarbejdere og andre. — Forslaget går ud på, at der med deltagelse fra Hedeselskabets stab — og ikke mindst dets teknikere — etableredes en studiegruppe, som gennem gensidige indlæg prøvede at belyse visse af de emner, som inden for conservationarbejdet har fælles interesse. Jeg nærer personlig tiltro til, at et sådant initiativ — der ville være en uddybning af det initiativ, som Hedeselskabet udfolder gennem afholdelsen af sine faglige møder — skulle have visse chancer for at skabe værdifulde kontakter.

Fortegnelse over **jordbrugskalkværker i Danmark 1965**

Efter opfordring har Hedeselskabets mergelafdeling udarbejdet omstående fortegnelse over igangværende jordbrugskalkværker i Danmark.

De anførte tal for garanteret kalkindhold og pris pr. tons er opgivet af de pågældende firmaer som gældende for levering indtil videre.

I henhold til lov om handel med gødning og grundforbedringsmidler m. m. af 16. marts 1962 og bek. af 18. juni 1963 må der kun leveres følgende sorteringer jordbrugskalk.

- a. Pulveriseret jordbrugskalk.
- b. Findelt jordbrugskalk.
- c. Knust jordbrugskalk.
- d. Harpet jordbrugskalk.

Partikelstørrelsen i pulveriseret jordbrugskalk må højst være 1 mm, i findelt jordbrugskalk højst 5 mm, i knust jordbrugskalk højst 10 mm og i harpet jordbrugskalk højst 20 mm. Findelt, knust og harpet jordbrugskalk skal indeholde mindst 40 % partikler under 1 mm.

Ved salg af jordbrugskalk skal sælgeren skriftligt give køberen følgende oplysninger:

- a. Navnet på den solgte vare.
- b. Navn og adr. på producenten eller sælgeren.
- c. Indhold af kulsur kalk i pct af den foreliggende vare.
- d. Vægten af det solgte kvantum.

Det danske Hedeselskab, mergelafdelingen, september 1965.

C. V. Schledermann Larsen.

/ S. P. Sørensen.

JORDBRUGSKALK

Lb. nr.	Navn og adresse	Produktionssted	Telefon nr.
Jylland			
1	Skandia Kalk A/S, Gug	Lundergaard	Aalborg 3 96 00
7	»	Ferslev	»
20	»	Batum	»
2	Kaas Kalkværk, Aabybro	Kaas	114
3	Gug Kalkværk A/S, Elmeallé 2, Aalborg Gug Kalk v/ Kjerstein Sørensen, Givskud pr. Jelling	Nr. Sundby Gug	Aalborg 2 12 88 Sdr. Tranders 146
6	Poulstrup Kalkleje, Svenstrup v/ Søren Pedersen, Brande	Poulstrup	Svenstrup 123
8	Mjels Østergaard Kalkværk, Ellidshøj K. L. Kristensen, Varde	Mjels	Ellidshøj 90
9	Vestjyllands Mergelforsyning, Ringkøbing	Mjels	Ringkøbing 561
23	»	Hillerslev	»
10	Ellidshøj Kridt- og Kalkværk, v/ H. J. Steffensen, Park Allé 7, Aarhus	Ellidshøj	Aarhus 2 76 33
11	Linds Kridt- og Kalkværk, K. A. Jørgensen, Vejle	Ellidshøj	Vejle 2470
13	Nr. Flødal Kridt- og Kalkværk A/S	Svenstrup	2
14	Hadsund Kalkværk	Stevn	Hadsund 7 10 67
15	»Deveka« K/S, Aarup	Kongerslev	110
16	Bælum Kalkværk, Lars Andersen, Rostrup, Arden	Bælum	Rostrup 35
19	Aggersund Kalkværk, Dansk Andels Gødningsforretning	Aggersund	Løgstør 242
21	Batum Kridtgrav, Roslev, v/ J. P. Væver Jensen	Batum	Aasted 47
22	Salling Kalk, Breum pr. Jebbjerg v/ Aage Nielsen	Batum	Grinderslev 68
24	Nordjydsk Kalkværk, Holstebro	Hillerslev	111
25	Hou Kalkværk, Momtofte, Thisted	Kelstrup	Sennels 9
27	A/S Legind Kalkværk, Nørhaa pr. Snedsted	Legind	Snedsted 207
29	Frøselevvang, Nykøbing Mors kommune	Frøselev	Nykøb. M. 2 03 69
34	Mergelgaardens Kalkleje	Sdr. Kongerslev	254
26	Hjardal Kalkleje, Ø. Vandet, Thisted	Hjardal	
Fyn			
37	»Deveka« K/S, Aarup	Hesselager	Aarup 175
Sjælland m. v.			
38	Fakse Kalkbrud A/S	Faxe Ladepl.	Minerva 7500
39	Holtug Kridt- og Kalkværk	Holtug	»
40	Bakkegaardens Kalkværk, Ringsted	Allindelille	106
41	Lysbjerg Kalkværk, Dansk Andels Gødningsforretning	Allindelille	85
43	Ny Kalkbrænderi A/S, Rødvig, Stevns	Boesdal	Rødvig 180
44	Kongsted Kalkværk A/S, Vallensved pr. Næstved	Kongsted	Bregnebjerg 745 - 126
45	Fensmark Kalkværk, Holme Olstrup	Fensmark	Fensmark 70
47	Hasselø Kalkværk, Væggerløse	Hasselø	»
46	Nr. Ørslev Kalkbrud, Egebjerg	Nr. Ørslev	32

Pulveriseret		Knust		Harpet		Geologisk betegnelse
Kalk- indh. %	Pris kr.	Kalk- indh. %	Pris kr.	Kalk- indh. %	Pris kr.	
90	30,00					Skrivekridt
		75	17,25	75	13,75	»
				75	13,75	»
				75	13,00	»
				80	15,50	»
				75	13,00	»
				75	10,50	»
				75	10,00	»
		80	16,00	77	13,00	mark hus
		82	16,00	75	13,00	»
83	20,00	82	16,00	75	13,00	»
				75/77	14,00/16,00	»
		80	17,50	75	13,50	»
				75	13,50	»
		88	20,50	75	14,00	»
				75	13,00/15,00	»
				80	14,00/15,00	»
				85	18,00	»
		78	16,00	75	13,00	»
		78	15,00	75	13,00	»
				70	10,00	»
				75	12,00	»
				75	12,00	»
				75	12,00	hus
				85	13,00	Blegekridt
88	26,00			70	9,00	Skrivekridt
		77	16,00	75	14,00	»
				70	12,00	»
				80	24,00/26,00	Bryozokalk
		Findelt u. 5 mm				
		90/95	19,25			»
		85	19,25			»
		Knust				
		Kalkindh. %	Pris kr.			
		82	17,50			Skrivekridt
		78	17,00	75	15,00	»
		85	15,00			Bryozokalk
		85	19,00			Skrivekridt
		80	19,00			»
		80	22,00			»
		78	22,00			»

Grindstedegnen af i dag

Da sognerådsformand, folketingsmand *Anders Andersen*, Morsbøl, i sommer bød Hedeselskabets repræsentantskab velkommen til årsmøde i Grindsted, fremdrog han i en lille tale en række kendsgerninger om Grindsted og byens udvikling. Disse oplysninger giver et stærkt indtryk af den voldsomme vækst, der er over Grindsteds marsch fremover — i Hernings udviklingslinie. Talen gengives her:

Få egne i dette land har vel haft en udvikling som Grindstedegnen i de sidste 100 år.

Fra at være en gold og øde hedeegn med ringe befolkningstal og bebyggelse har den udviklet sig til en egn med stor produktivitet og med et meget aktivt erhvervsliv.

Grundlaget for denne udvikling er skabt af de sejge hedeboender, der med Hedeselskabets og Hedebrugets hjælp og støtte omskabte dette mørke fastland til en produktiv egn.

Som egnen og Grindsted by ligger i dag, kan man vel godt kalde det et moderne eventyr, idet få egne har undergået en sådan forandring i den relativ korte tid.

Grindstedegnen har været beboet siden oldtiden, hvilket egnens mange gravhøje og fund vidner om. Ligeledes har der tidligere været mange og store skove på egnen. Disse er blevet ryddede, og lyngen er trængt frem. Krige og pest har tyndet ud i befolkningen, og indtil for godt 100 år siden bestod Grindsted by kun af en kirke og en kro. Bebyggelsen i sognet bestod af enkelte gårde langs åen.

Fra naturens hånd er det en fattig egn, idet der ikke findes ler hverken i over- eller undergrund. Grindsted sogn, der er på 13.315 ha, gennemstrømmes fra øst til vest af Grindsted å samt af mange mindre vandløb. Der er rigeligt med godt grundvand, der trods sand betinger ret god planteproduktion.

I 1864 byggedes landevejen Varde-Vejle gennem Grindsted, og omkring 1870 var Hedeselskabet med Dalgas i spidsen med til at gennemføre de store engvandingsanlæg i ådalen. Disse kanaler og overrislingsanlæg, der blev lavet dengang, er nu stort set nedlagt, men havde dengang meget stor betydning. Hedeselskabet fik også folk på egnen til at plante læhegn og plantager. Hedeopdyrkningen tog rigtig fat i 1880'erne, og i 1886 kom den første mergelbane fra Stilbjerg i Ringgive sogn til Grindsted. Siden da og i tiden indtil nu er næsten

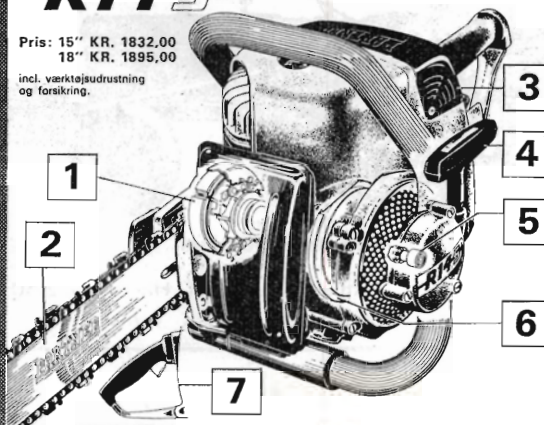
Bedre på alle punkter PARTNER

R14S

Pris: 15" KR. 1832.00
18" KR. 1895.00

incl. værktøjsudrustning
og forsikring.

1. Nykonstrueret, mere effektiv centrifugalkobling med koblingsbelægning. Dette giver et blødere indgreb.
2. PARTNERs smalle sværd har nu et endnu stærkere vendedjul.
3. Forstærket filterkappe.
4. Nykonstrueret starthåndtag, som giver mere effektiv tætning mod fjederhuset.
5. Forlænget krumtapaksel med 3 lejer. Støttelejer på magnetsiden.
6. Ny effektiv magnetætning.
7. PARTNER R14S kan forsynes med pistoihåndtag. Dette er, som standardhåndtaget, gummiophængt.

Forstærkede støbegodsdetaljer. Unbrakoskruer i krumtaphushalvdelen.

PARTNER R14S (Special) er med sin 4,7 HK DIN (5,6 HK SAE) motor markedets stærkeste sav i forhold til sin vægt. Den har perfekt balance og en ualmindelig kraftig og pålidelig konstruktion til trods for den lave vægt - kun 8 kg incl. sværd og kæde. PARTNER R14S garanterer sikker og økonomisk drift.

Forhandlere: **JYLLAND:** Fa. Otto R. Nielsen, Nørre Sundby - tlf. 3 42 22 . Fa. N. C. Nielsen, Skolegade 3, Thisted - tlf. 1894 . Randers Værktøjsmagasin, Randers tlf. 2 17 77 . Horsens Værktøjsmagasin, Hede Nielsensvej 2, Horsens - tlf. 2 62 11 . Mikkel Autoværksted, Nr. Torv 2, Vejle - tlf. 1212 . Fa. Lorenz Hansen jun., Aabenraa - tlf. 2 21 38 . Skovløber Gustav Christiansen, Sdr. Hostrup pr. Feldsted - tlf. 6 36 58 . **FYN:** A/S Harald Nyborg, Odense - tlf. 12 12 49 . **LOLLAND & FALSTER:** Fa. R. Jessens Eftf., Nykøbing Falster - tlf. 85 00 11 . **BORNHOLM:** Scooter Centralen, Vimmelskafet 26, Rønne - tlf. 2176 . **SJÆLLAND:** Fa. Jørgen Augsburg, Køge - tlf. 2500 . Mekaniker Guiseppi Tedaldi, Vordingborgvej 33, Køge - tlf. 965 . L. Ulrich's Isenkramforretning, Slagelse - tlf. 52 00 01 . Mekaniker Bendt Jensen, Skovsøgade 6, Slagelse - tlf. 52 43 65 . A. Larsens Eftf., Næstved - tlf. 72 01 45 . Mekaniker Johs. Larsen, Toksværd pr. Holme Olstrup tlf. 119 . Fa. Ejner Christensen, Ringsted - tlf. 1050 . A. M. Bjørns Eftf., Holbæk - tlf. 2100 . Fa. Gylling-Folkmann, Jyderup - tlf. 64 . O. Petersen & Co., Hillerød tlf. 26 23 22 . Mekaniker Kaj Nielsen, Gadevang, Hillerød - tlf. 26 69 62 . Fa. Johs. Fog, Hovedgaden 45 B, Lyngby - tlf. 87 10 01 . **KØBENHAVN:** Forst- & Jagt-huset, Gl. Kongevej 119, V. - tlf. Hilda 3030 . L. V. Erichsen A/S, Nørrebrogade 55, N. - tlf. Luna 2550 . Carl I. Boeck A/S, Gl. Kongevej 23, V. - tlf. CE 9196

**Prima drænrør   Stenstrup og
Odense Teglværkers kontorer**
Telefon Stenstrup 19

**MEJERIERNES OG LANDBRUGETS
ULYKKESFORSIKRING**

Gensidigt selskab • Oprettet 1898

Henvendelse til kredensens tillidsmand eller til hovedkontoret:
Vester Farimagsgade 19, København V . Telf (01) 15 03 50

**Viborg Byes og
Omegns Sparekasse**

Telefon (076 1) 1400 (4 lin.)

Sct. Mathiasgade 68

Kontortid: Kl. 9—15

Lørdag: Kl. 9—12

Aftenspedition:

Fredag Kl. 18,30—20

Fillaler:

Karup

Flyvestationen Karup

Mammen

Løgstro

Omhyggeligt behandlede **skovplanter**

Danplanex

Planteskoler A/S · Bådekro · Tlf. (046) 62933*

i værdifulde provenienser

**J. C. Halvorsen &
Sønner**

Kroghsgades Cementstøberi

Kontor: Nordborggade 57,

Århus telefon 4 59 99

Fabrik: Lystrupvej 60, Risskov

telefon 7 73 10

AEROLIT
DANSK SIKKERHEDSPRÆNGSTOF

HD udgave

RIMAS

„Gold Digger“

Nu i

grøftegraver type 200 H

... med
en hel
skovfuld
af fordele

Ringsted Jernstøberi & Maskinfabrik a/s - Telf.: (03 615) 1848

Salgsinspektører: Gregers Nielsen Tlf. Ringsted 1592

Gottlieb Larsen, Tlf. Haderslev 2 5071
E. Lehn, Tlf. Glumsø 386

AARHUUS PRIVATBANK

Stiftet 1871 ARHUS KØBENHAVN

Hulkjærhus Planteskole

Rødkjærsgade

Telefon Ans (0681) 25

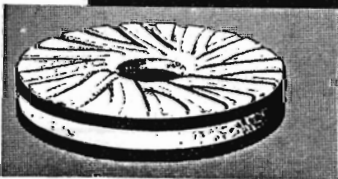
Planter til
skov, læhegn og have

Hammerum Herreds Spare- og Laanekasse

Telf Herning (071 1) 3733 (fl. lin.)

Kontortid:
Mandag-Torsdag 10-12.30 og 14-17
Fredag tillige 18.30-19.30
Lørdag 10-12.30

engsko kvoernsten

STRØMMEN RANDERS TLF. (064) 2 99 99

Betonvarer og Iso-dæk
Lecablokke og -mursten
Mørtel, sten og grus

A/s MARIUS ØDUM

Randers, telefon (064) 20400

Betonvarer
efter Ingeniørforeningens normer

BETONKLINKER til HULMURS- OG STALDISOLERING

★
A/s FISKBÆK
BETONKLINKERFABRIK
TELEFON HERBORG 12

Sydvestjydske Teglværkers Salgskontor Ølgod . T-lf. 58 og 458

FORLANG „ODIN“ ØL FINESTE KVALITETER

hver ha på egnen blevet berørt af udviklingen, som i høj grad er sat i gang og hjulpet af Hedeselskabet og Hedebruget.

Der er blevet opdyrket hede og mose. Der er reguleret vandløb og udført detailafvanding på store arealer, og som det sidste etableret vandingsanlæg på mange ejendomme.

Produktionen på egnen er steget stærkt. Mejerier, slagterier m. v. er blevet oprettet. Handel og håndværk er vokset frem og industrien kommet til.

For 50 år siden kom banerne hertil, netop fordi der var en udvikling i gang med øget produktion og derved behov for øget handels-samkvem og transportbehov både for varer og mennesker. At dette behov nu i væsentlig grad dækkes af bilerne er så en anden sag. Dette har igen nødvendiggjort udbygning af vejene, hvilket også er sket.

Der er i Grindsted sogn nu 8.600 indbyggere. I byen er der 6.600 indb., mod for 50 år siden kun ca. 400. Byen fordobler sit befolknings-tal for hvert 15. år.

Et par tal siger lidt om udviklingen. Ejendomsskylden vokser med 10—15 mill. om året. D. v. s. at der f. eks. i byggeri investeres vel 20—30 mill. årlig. Borgernes formuer er de senere år steget med 5 mill. om året og er nu 82 mill. De skattepligtige indkomster stiger ligeledes med ca. 5 mill. om året og er nu 49 mill.

Selvom Grindsted med sin store udstrækning må betegnes som en landkommune — der er da også ca. 330 landbrug — er Grindsted vel nærmest nu regnet for at være en industriby. Betydningen som oplandsby er dog stigende, og mange servicevirksomheder af forskellig art udvikler sig her. En opgørelse over beskæftigelsen i Grindsted på grundlag af indsendte lønangivelser viste, at der var 93 arbejdsgivere, der havde beskæftiget over 10. Disse 93 havde i 1964 beskæftiget 4.300 personer. Af disse var 3.200 mænd og 1.100 kvinder. Det viste sig også at 40 % af mændene og 22 % af kvinderne boede udenbys.

De største virksomheder er A/S Grindstedværket og Andelssvineslagteriet, der beskæftiger henholdsvis ca. 800 og 600 mennesker.

Grindsted er også efterhånden blevet en skoleby. Folkeskolen består af 4 landskoler og 2 byskoler. Der er kommunal realskole og kommunal gymnasium, hvor det andet hold studenter lige er sprunget ud. Vi bygger skoler ustandseligt. For 10.000 om dagen. En stor ny skole til 8—10 mill. er under projektering.

Af andre skoler kan nævnes landbrugsskole, husholdningsskole, handelsskole, privat kost- og realskole, ligesom socialministeriet har en externatskole i byen.

For byens ungdom er der bygget et nyt stadion, nyt friluftsbad står lige foran sin indvielse, og en sportshal er projekteret.

Den 1. april 1962 oprettedes Grindsted retskreds, omfattende 13 kommuner. Der er endvidere politiafdelingskontor og motorkontor.

M. h. t. trafikforhold kan man vel sige, at Grindsted ligger godt, selvom man vel aldrig bliver færdig med udbygning af vejene.

Der findes i kommunen 37 km amtsveje og over 160 km offentlige veje og gader i øvrigt. Som det sidste nye på trafikområdet og sikkert betydningsfuldt for udviklingen på egnen er oprettelsen af Billund lufthavn 12 km fra Grindsted.

Grindsted har været noget omtalt i forbindelse med forurening af vandløb. Der er bygget et stort mekanisk kloakrensingsanlæg, og biologisk anlæg er under projektering.

Sognet har 3 kirker, egentlig alle bygget i dette århundrede.

Der er en børnehave og et fritidshjem. En ny børnehave er under projektering.

Af alderdomshjem har vi et med 30 pladser, men vi har ca. 100 folkepensionistboliger. Nyt alderdomshjem og plejehjem er projekteret.

Amtssygehuset er under udbygning. Det er planlagt til efterhånden at få 300 senge.

Vi har et stort bibliotek samt museum.

For nogle år siden blev bygget en moderne biograf og teaterbygning med 400 pladser.

Vore hotelforhold er måske ikke de allerbedste. Vi har jo 2 hoteller, men kunne godt tænke os en fordobling af værelseskapaciteten.

Byen vokser med henved 300 indbyggere om året, hvilket kræver ca. 120 nye lejligheder mere årligt. Det er der også blevet opført. Der finder også meget erhvervsbyggeri sted. I 1964 omfattede nybyggeriet således over 26.000 m² etageareal ialt.

Byudviklingen giver et stort arealbehov, idet der anvendes ca. 15 ha om året til byggegrunde. Kommunen har opkøbt mange ejendomme for at lede udviklingen. En del af disse ejendomme er helt udslettede, men kommunen driver i øjeblikket 8 landbrugsejendomme ved forpagtere og disponerer over ca. 300 ha, der helt eller delvis kan benyttes til byudvikling.

Hvad der i øvrigt vil ske i fremtiden, kan vi ikke se, men vi følger nogenlunde Hernings udviklingslinie.

Baggrunden for hele denne udvikling er jo det, der ved Hedeselskabets hjælp er blevet sat i gang på egnen. Det er man klar over, og Hedeselskabet har et godt navn her. Få egne har som Grindsted-egnen grund til at takke Hedeselskabet og Hedebruget. Jeg vil derfor gerne på Grindsted bys vegne udtrykke denne tak.

Litteratur

Achton Friis: De danskes Øer, bd. III, (Grafisk Forlag).

Storværket »De danskes Øer« er afsluttet med udsendelsen af 3. bind, — en imponerende bedrift, der synes at være gennemført med held, idet det forlyder at også 2. oplag af de foregående bind forlængst er udsolgt. At noget sådant kan lade sig gøre i en tid, hvor alt ellers næsten samler sig om billigbøger eller crotiske snavserier er velgørende.

Værkets sidste bind er på henved 700 sider, idet fotografisamlingen er større end i de foregående bind og der yderligere her er en række ekstra registre bl. a. med fortegnelse over de fuglearter, der er fundet på de forskellige øer. Da det nu er 40 år siden disse notater blev gjort, har de en særlig værdi til sammenligning med nutidens fugleliv på de samme øer.

Ellers har man nok at glæde sig over i læsningens opdagelser. Side efter side finder man sproget formet i perlende billeder, der stråler i den personlige oplevelse af landskab, historie og dagligt liv, poleret til fuldkommenhed. Det er en digter, der har skrevet denne Danmarksbeskrivelse, som stadig har den samme næsten gribende virkning, som da den blev udsendt første gang. Mon den endda ikke virker endnu stærkere i dag end før, fordi så mange skribenter har glemt, hvad det vil sige at trække perler på snor og forme ord, så de kalder så stærkt og ømt, som »kun moders stemme det kunne.«

Læs om Sejro, om Samsø, om Læsø, spring i båden og følg med gennem Limfjorden fra Livø til Fur, Jegindø og Venø. Det er festligt, historierne myldrer frem, myte og sagn blandes med fiskernes overtro og bondens lune, dobbelttonede tvivl om alt. Jeg blader frem til beskrivelsen af Livø og konstaterer, at de bitre ord, som blev skrevet om øen i 1923 nu ikke helt er gældende. Selvom der stadig er spærret af for almindeligt fremmedbesøg, så er den dog ikke mere i al sin herlighed reservat for åndssvage forbrydere! Det gælder dog vist stadig at ca. 80 tdr. land af øens 150 tdr. land skov er naturskov, det vil i dette tilfælde sige gammel egekrat med hassel, røn, hyld, slåentorn, enebær og vilde roser i store, næsten uigennemtrængelige kratmasser bag bakkebræmmen langs kysten af den 600 tdr. land store ø. Hvor i landet finder man tilsvarende — afspærretheden har reddet dette fra at udslettes. Valdemar Sejr og Vitskøl-klosterets oprettere har måske her spændt buen under harejagt med den samme karakteristiske bevoksning omkring sig.

Igen bør Johs. Larsens hundreder af tegninger erindres. Ingen kan vist gøre det bedre i dag.

Slut så af med at leve med i Achton Friis' sidste linier, da rejsen er endt, og han taler om »børfuglene«, der løfter sig i kimingen. Mere jævnt, men heller ikke med renere klang eller i skønnere toner kan en lovsang synges til et fædreland.

H. S.

ALT DET NYESTE

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, 200 s., 182 ill.

Den landbrugsfaglige årbog ALT DET NYESTE 1965—66 fra Landhusholdningsselskabets Forlag er så aktuel som aldrig før, fuld af nye ideer og inspirationer og med et væld af instruktive illustrationer. Som i tidligere år er stoffet delt op i syv grupper og små afsnit, der er ordnet på en overskuelig måde, hvorfor den vil være velegnet som håndbog bl. a. ved brug af stikordsregistret, der også referer til tidligere årgange.

I planteavlafsnittet er de vigtigste forsøgsresultater gennemgået og kommenteret, og emner som *kemisk ukrudtsbekæmpelse* og *de radioaktive isotopers anvendelse i landbrugsforskningen* er uddybet, og husdyrbruget er bogens fyldigste afsnit, *moderne plovtyper* og *rørmalkningssystemer* er belyst i maskinafsnittet. I økonomiafsnittet foretages en gennemgang af *svineholdets stilling i dansk landbrug*.

Selv om ALT DET NYESTE i første række henvender sig til landmanden, er der også tænkt på husmoderen, idet der bringes betydelige afsnit om *husholdning* og *have*, hvori er redegjort for de nyeste forsøgsresultater i havebruget, for anvendelse af plasticdækning ved såning og plantning, kostproblemer, beklædning, husholdningsmaskiner m. m.

Bogens illustrationer er et kapitel for sig, de er meget instruktive og oplysende; i husholdningsafsnittet er de tillige fyldt med lune og vid.

LANDBRUGETS BYGGEBOG

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, 3. udg., 352 s., ill.

Tiden kan med fordel udnyttes til at planlægge, hvad man vil foretage sig den dag pengemarkedet bliver mindre stramt. I denne planlægning er LANDBRUGETS BYGGEBOG, som netop er udsendt af Landhusholdningsselskabets Forlag, et hjælpemiddel. Byggebogen, der allerede er solgt i 25.000 ekspl., foreligger nu i tredje gennemgribende reviderede og stærkt forøgende udgave.

Bogen er redigeret af lederen af Statens Byggeforskningsinstituts landbrugsbyggeafdeling, civilingeniør, lektor *Hans R. Junge*, redaktør, agronom *W. Kernel* og redaktør *V. A. Kjøller-Jørgensen*.

Bogen rummer afsnit om indretning af alle landbrugets stalde og lagerrum. I en række af afsnittene er der tale om ajourføringer og forøgelse af stof fra foregående udgave, medens der i andre tilfælde er sket en fuldstændig omarbejdning. Dette gælder f. eks. afsnittet om *mælkerum* og *ventilering af stalde*.

Af helt nyt stof kan nævnes afsnittet om *spaltegulve*, skrevet af bygningskonsulent *Overgaard*, Langaa, og afsnittet om *opvarmning af stalde*.

LANDBRUGETS BYGGEBOG er en *idébog*, det er godt at have ved hånden, når nybyggeri eller bygningsændringer skal planlægges. Bogen er derimod ikke en egentlig konstruktionsbog, selv om den rummer så mange tegninger og konstruktionsdetaljer, at også håndværkere vil kunne have stort udbytte af at stifte bekendtskab med den.

I få ord — ★

Hedeselskabets forretningsførere

Gårdejer *Lauritz Elberg*, Løjt Kirkeby, der har været forretningsfører for Løjt distrikt gennem 34 år, har nu ønsket at blive afløst, og hvervet er herefter overtaget af gårdejer *Hans Fr. Carstensen*, Bodum pr. Aabenraa.

*

Konsulent, folketingsmand *J. E. Foged*, Hammerum, der er medlem af Hedeselskabets bestyrelse, er udnævnt til Ridder af Dannebrog.

*

Dansk Ingeniørforenings efteruddannelse har afholdt kursus i »Vandplanlægning«. Hydrolog, civilingeniør *J. Lundager Jensen*, Hedeselskabet, har bidraget til dette kursus med et foredrag med titlen »Vandets kredsløb samt danske hydrologiske forhold og deres betydning for den offentlige planlægning.«

*

Faldet til under en kvart procent

Foreningen af danske Mosebrugere har holdt generalforsamling på Hotel Royal i Århus med direktør *Hørup Nielsen*, Gudumholm, som ordstyrer. Af formanden, direktør *la Cours* beretning fremgik det, at produktionen af tørvestrøelse var stabil, der var i år oparbejdet gode beholdninger og konkurrencen udefra havde ikke været så mærkbar som året før. Forstander *A. Krøigaard*, Hedeselskabet, nævnte, at den almindelige tørveproduktion i 1965 antagelig ville blive opgjort til omkring 14.000 tons mod 39.000 i fjor og 6,2 mill. tons, da produktionen var højest under krigen. Alle valg var genvalg.

*

Vildtbiologisk Station ved Kalø har i sin serie, Danske Vildtundersøgelser, hæfte 12, fortalt om *grågåsens* træk og fældningstræk, bl. a. refereres om gæsenes overvintringer i Spanien. Afhandlingen er udarbejdet af *Knud Paludan*.

Et særtryk, meddelelse nr. 42, sammesteds fra fortæller om *De danske mårdyr*, spændende illustreret. Til familien hører bl. a. også grævling og odder, hvoraf der henholdsvis skydes 2.000—3.500 og ca. 300 årligt.

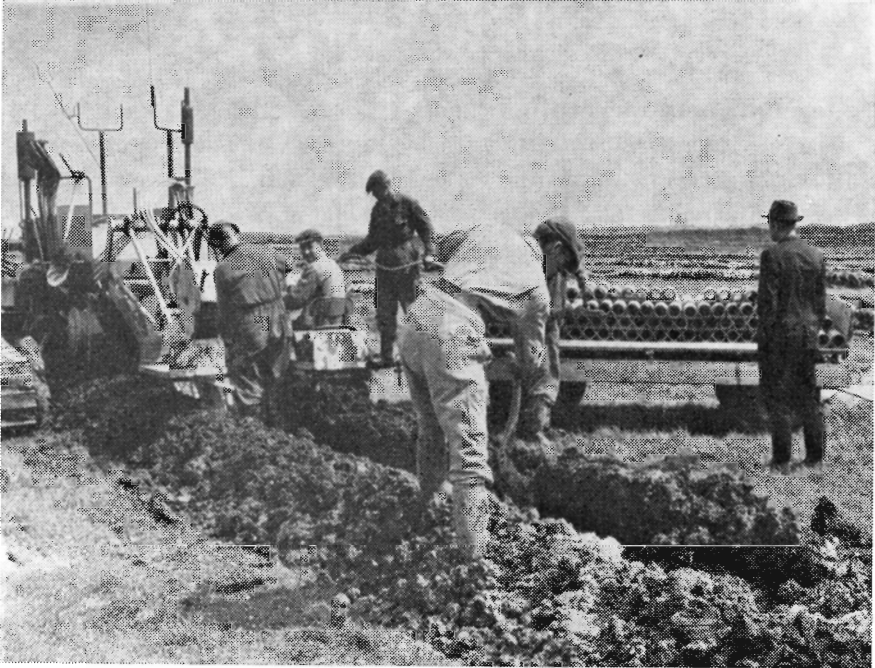
Om *egernets* vandringer fortæller et andet særtryk, at egernet første gang blev iagttaget på *Mors* i 1942, i Himmerland blev det almindeligt efter 1940 og nord for *Limfjorden* sås det første gang i 1951 i *Tinggaard plantage*, hvorfra det siden er spredt ud over landsdelen.

*

Hedeselskabets virksomhed i Brande har i de senere år gennemgået en stærk udvikling. Selvom f. eks. produktionen af trækul er gået ned fra ca. 600 tons i 1956 til nu at ligge ret fast på ca. 200 tons årligt, nu væsentligt til anvendelse i barbecues, så er de andre produkter blevet af stigende betydning. Hegnsmateriale i de forskellige let opstillelige former er blevet en meget stor artikel, både i gran og i eg. Det kan også nævnes, at de svære *bænke og borde* i opskårne egestammer nu sælges overalt. I sommer er således 30 sæt leveret til den store svenske dyrehave i Kolmorten.

*

Forsøgsarbejdet i marsken

Vest for Ribe er der i dette efterår gennemført dræningsarbejder som led i et omfattende forsøgsarbejde i Ribe-marsken. På billedet ses den ene af Hede-selskabets store dræn-maskiner. Den er her indstillet til nedlægning af teglrør, men kan også omstilles til nedlægning af plastic-rør.

*

Mere fart over pløjningen

Plovene udvikles meget stærkt i disse år. De større pløjehastigheder stiller øgede krav til hensigtsmæssig udformning af de enkelte elementer, styrke og robusthed. Ikke mindst spørgsmålet om muldpladens form og de forskellige pløjemetoders betydning for jorden og planternes vækst er i forgrunden. Materialets styrke er ligeledes overordentlig vigtigt.

Mange har skiftet til kraftigere traktorer, men en hel del har »glemt« at skifte ploven samtidig. Det betaler sig ikke, skriver landbrugslærer *Daniel Jepsen* i Landhusholdningsselskabets nylig udsendte årbog *Alt det nyeste 12*, hvori emnet plove og pløjning er indgående belyst.

*

A/S Dover plantage har holdt generalforsamling. Skovrider *Ib Green* forelagde regnskabet, der balancerede med 61.657 kr. og udviste et driftsoverskud på 8.914 kr. I det svundne år er plantagen ved tilkøb af fire parceller udvidet til nu at udgøre ialt 230 ha. Fhv. amtsrådsmedlem *Edvard Nielsen* er formand.

*

VANDINGSANLÆG

Ønsker De?

- ★ Gennemført kvalitet
- ★ Lette og stærke rør
- ★ De hurtige og robuste koblinger
- ★ Sprinklere, der vander jævnt
- ★ Sagkyndig og reel projektering
- ★ Anlæg, hvortil reservedele hurtigt kan skaffes,
- ★ fordi det er dansk arbejde —

*Henvend Dem
om brochure
og tilbud*

DANSK VANDINGS INDUSTRI

Snogvej pr. Fredericia tlf. (059) 51111 Erritsø 211

Stenvad Cementstøberi

Telf. (063) Stenvad 6
Arnold Westmark

Alle Δ mærkede rør føres
ALTID LEVERINGSDYGTIG

Frøavlscentre

HUNSBALLE

Telf. Holstebro (0741) 533
Frøavl og frøhandel

A/S Skive Grundlagt
Markfrøkontor 1896
Telefon Skive (0751) 91
FRØAVL FRØHANDEL

PETERSEN & PEDERSEN

VIBORG

Telefon 195 og 1325

Alt i elektricitet

Herning Hede- & Diskontobank

10.30—12.30. 14.30—17.00
Telefon (071 1) 5 - 273 - 720

Skive Cementstøberi

Knud Østergaard
Telefon (075 1) 921

NORMRØR
med garantimærket Δ
Imprægnering Brøndrør

Vi er køber til

tømmer i diverse dimensioner, master i store og små størrelser, kassetræ i 85 cm's og 1 m's længder til omgående eller senere levering.

Vi søger gerne forbindelse med varigt leverandører.

Ring ellerskriv venligst til:

St. Hjøllund Savværk

Hjøllund st.

Telf. (086 1) Hjøllund 5

ALT I CEMENT VARE

Vi kan levere rør i alle gængse størrelser efter ingeniør. normer.
Hurtig levering — reel betjening.

TJÆREBORG CEMENTSTØBERI

• Telefon 21 •

Røde drænrør

D. S. nr. 403, syrefast kvalitet

Fredenshøj Teglværk

Aabenraa Telefon (046) 22127

Midtjyske Teglværkers Salgskontor S. m. b. a. Alle størrelser i drænrør leveres
Telefon Viborg 1330

CLOC

Rydningssaven med verdensry...

Rydningssaven i ny forbedret udgave giver Dem mulighed for at rationalisere arbejdet og nedsætte omkostningerne ganske betydeligt ved:

- Busk- og kratrydning.
- Udtynding.
- Opkvistning i gran.
- Fældning af bjergfyv og juletræer.
- Græsklipning i kulturer m. m.

COMPANION er en speciel fremstillet rydningssav af svensk fabrikat, der trods sin robuste men enkle konstruktion, er den letteste og billigste rydningssav på markedet.

Vi kommer gerne og demonstrerer overalt i Danmark.

Forst- og Jagthuset

GL. KONGEVEJ 119
KØBENHAVN V.
TELEFON HILDA 3030

Jagt-, beklædning- og skovbrugskatalog tilsendes gratis.

HOLSTEBRO BETONVARE FABRIK v/ Anton Madsen

Holstebro Telf. (0741) 3

Alt i betonvarer
indenfor
Dansk Ingeniørforenings
Normer

Til alle slags bygninger:

DANSK ETERNIT

Tag- og vægbeklædning

DANSK ETERNIT FABRIK A/S
AALBORG

Salgskontor:

Nr. Farimagsgade 15, Kbh. K
Telefon: Minerva (0154) *2222

Hellestrup Planteskole

(Ejer: Gosch Tændstikfabr. A/S)

Sorø Tlf. Fulby (03 608) 133

*Specialplanteskole
for Hybridasp*

Viborg Papir- Comp.

Papir &
Papirvarer
en gros
Bogtrykkeri
Kontorforsyning

Set. Mathiasgade 31—33
Telefon Viborg (0761) 802—803

Bjerringbro Cementvare- fabrik

Telf. Gentofte 938
Bjerringbro 8 11 11

Alle Δ mærkede rør
impregnerede og
ulmpregnerede

Stort lager
Altid leveringsdygtig

CARLO MORTENSEN

Bogtrykkeri & kartonnage

Telefon 355 . Viborg

ROTTER
eller
MUS ?

RATIN
PRÆPARATER

Ratin, Virginiavej 11, Kbh. P Tlf. (01) 34 3880

Kjellerup Betonvarefabrik ved J. T. Birk

Telefon Kjellerup 45 Efter kl. 17: Telefon Rødkjærsbro 14

Fører kun $\triangle$ mærkede varer

Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres. Forlang tilbud

Dansk Brandforsikringselskab

VERMUND

af 1904

Gensidigt selskab

Bygninger og løsøre

Virkefelt over hele landet

Hovedkontor:

Banegårdsplads 4, Århus

Drænrør

Mursten

Tagsten

Romadæk

Bjødstrup Teglværk

Bøgild Teglværk

Feldborg Teglværk

A/S De forenede Tegl-

værker

Gjern Teglværk

Lynghøjs Teglværk

Lysbro Teglværk

Paarup Teglværk

Vinderslevgaard Teglværk

TEGLVÆRKERNES SALGSKONTOR

SILKEBORG, a. m. b. a. Torvet 14. Tlf. (0681)* 1200

Rødkjærsbro Cementvarefabrik v. J. T. Birk

Telefon Rødkjærsbro 14

FORLANG TILBUD

Fører kun $\triangle$ mærkede varer

Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres på lager.

RESENBRO CEMENT- STØBERI

v/ ingeniør C. G. Madsen

Telefon 34

Prima Betonrør

efter Dansk Ingeniørforenings
normer.

Mrk. $\triangle$ alle gangbare di-
mensioner fra 10-80 cm så-
vel med som uden muffe.

Sparekassen

for

Svendborg og Omegn

Aktieselskabet

L. HAMMERICH & CO.

Specialforretning i bygningsartikler

Grundlagt 1854 . Tlf. 2 71 55 (3 lin.)

Århus

Varde Bank

Esbjerg afdeling

Kongensgade 62 og

Fiskerihavnen

PALUDANS Planteskole A/S

KLARSKOV

Skovplanter, allétræer,

hæk og hegnsplanter

Forlang prislister

Telf. Klarskov (03 782) 9

Skovtjære 0.433

Muretjære

Stødbrinol

Arbinol og Spangol

Rygsprøjter og Motor-
sprøjter

Diana Skovtjære

Orehoved . Telf. 96* & 119

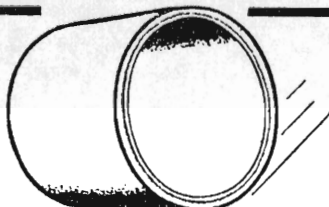
Røde drænrør

fra 2"-12" haves altid på lager

Forlang tilbud

„SOFIENLUND”
TEGLVÆRK

Telefon Ulstrup (0621) 10

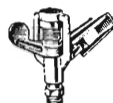

BETONRØR BETONFLISER BETONKANTSTEN

VESTJYSK TRÆLASTHANDEL

VARDE BETONVAREFABRIK

HÅKON KUNDE — AAGE PEDERSEN — TLF. VARDE (052) *2 15 99

Markvan- dingsanlæg

fra Gudenås Fabriker, Silkeborg, Virklund
Brochure og prislister sendes gerne

MASSEY- FERGUSON GRAVE

DEN GULE LINIE

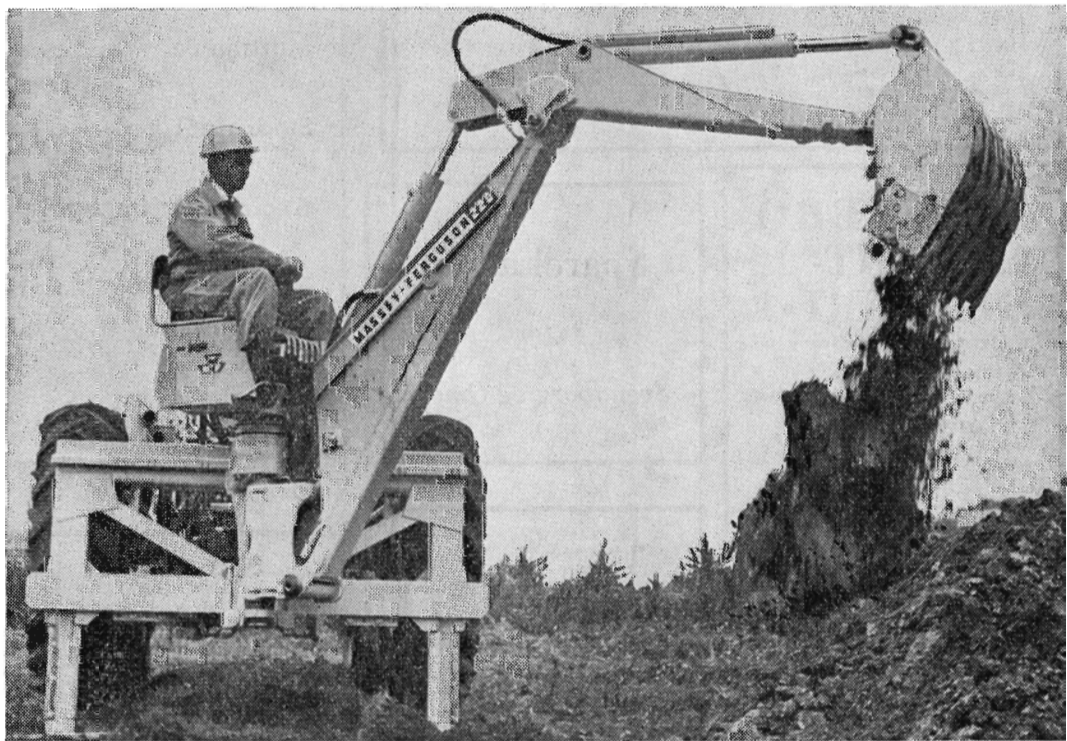

MASKINE

MODEL 220

Til et effektivt, up-to-date
entreprenørudstyr hører
den robuste og alsidige
gravemaskine, model 220
med lyn-side-montering.

Med en brydekraft på 6350 kg løser Massey-Ferguson 220 de hårdeste graveopgaver. Den kompakte konstruktion, samt sidemonteringsmulighederne, giver maksimal bevægelsesfrihed - selv på minimal plads. Førersædet er bekvemt anbragt direkte over drejepunktet, hvilket giver frit udsyn - i enhver arbejdsretning. Tal med en af de mange aut. Massey-Ferguson forhandlere om en demonstration.

KONGELIG HOFLEVERANDØR
NORDISK TRACTOR COMPANY A/S
KØBENHAVN SV.